

Per Degn i Vindinge og troldkvinde i Kornerup.

Igen i år har Sankt Hans-blussene markeret sommersonhvervet med flotte heksedukker anbragt på toppen. Fra 1540 til 1693 blev der brændt omkring 1000 levende hekse i Danmark, langt de fleste var kvinder, men også mænd, selv præster, måtte på bålet. Men ingen af dem blev brændt Sankt Hansaften! Skikken med den symbolske afbrænding af heksedukker blev indført fra Tyskland i sidste del af 1800-tallet, og Drachmanns "midsommervise" med "hver by har sin heks og hvert sogn sine trolde" er fra eventyrspillet "Der var engang" fra 1885.

En djævel overvåger to bondekoner på sladrebenken (kalkmaleri i Fanefjord kirke fra o. 1500).

Heksebrændingerne

Fantasien havde frit spil, når djævlene skulle afbildes i kalkmalerierne.

Den første heks blev brændt i Danmark i Stege i 1540 – fire år efter reformationen. Også i den katolske tid var man ude efter troldomsudøvere. Vores egen biskop, Lauge Urne, truede i 1517 "dem der ved forskellige trolddomskunster frister Gud" med "excommunication", dvs. udelukkelse fra kirkens sakramenter, "bandlysning". Det var skam alvorligt nok, men dog ikke livstruende, og så havde den katolske kirke altid den kattelæm, at den kunne idømme angrende syndere bod mod tilgivelse.

Men efter reformationen kom der gang i hekseafbrændingerne. Sjællands biskop og reformatoriske indpisker, Peder Palladius, besøgte 1538-43 alle sine 390 sogne og tordnede mod trolddom. Præsterne var tit mere på deres overtroiske sognebørns side end på bispernes og fik besked om at prædike "skarpt

og flittigt mod troldkarle og troldkvinde, fordi de ved deres onde kunster og trylleri prædike så meget tilbage, som vi prædike frem".

Sankt Mikkel's aften (28.9.) 1548 blev en prominent enke og hendes medhjælperse brændt uden for Roskilde "for troldoms sag". Og året efter gik det så ud over Per degns mor. Per Degn er den første, kendte degn i Vindinge fra årene omkring reformationen. Han var husmandssøn fra Kornerup, bosat i Vindinge og altså "sædedegn" i landsbyen, selv om vi ikke ved, hvor han boede.

Troldkvinderne i Kornerup

Den aktuelle trolddomssag kendes fra *en gammel, næsten opløst udskrift af retsprotokollen*. Den indeholder nogle løse ender, men er ellers detaljeret, og kan kun gengives her i hovedtræk. Den har som mange andre sit udspring i nabokonflikter og personlige fjendskaber, men er også en af dem, hvor de anklagede kvinder selv troede på deres trolddomskunst og bevidst brugte den mod deres uvenner.

De to anklagede var Per Degns mor, **Sidse Hanses**, og **Elline Mørck** i

Kornerup, som begge ragede uklar med naboen **Laurits Fynbo**. Sidses ko var en dag gået i kødet på Laurits' ko og havde stanget den omkuld. Til gengæld var Laurits søer brudt igennem gærden ind til hende. Så nu skulle han straffes. Sidse, prøvede at "forgøre" eller ødelægge den møg, Laurits kørte på marken, og den gær, hans kone brugte til sit øl. – Elline Mørcks' vrede skyldtes, at Laurits i sin tid havde krævet en hel tønde øl af hendes mand i stedet for ¾ tønde for græsning til en ko. Nu slog de to vrede kvinder sig sammen mod ham.

Deres udsagn under de senere forhør stemmer helt overens bortset fra, at de begge pådutter den anden initiativet: De tog krydderurten lostilk fra Sidses have og læste over den: *Jeg binder dit hjerte, Laurits Fynbo, dit legeme og alle dine lemmer og indvolde, din lykke og velfærd med dette bånd, ligesom vor Herre han bandt djævelen med de hårde stenrødder til evig tid*. Så kastede de urten over Laurits' lade, mens han var derinde – og 3 dage senere blev han alvorligt syg. Laurits sendte sin tjenestepige, **Karine**, til en lærer ved latinskolen, Mourits, om råd mod sygdommen. Mourits henviste til Elline, som kom og badede Laurits, uden at det hjalp. Laurits var åbenbart klar over Ellines andel i sygdommen og truede nu med at angive hende, hvis hun ikke gjorde ham rask. Det lovede hun mod at få hjælp af en uberørt pige, Karine, som sagde ja, hvis det ikke kom hende til skade. Og for en tid fik Laurits det bedre.

Men da den så var gal igen, måtte både Karine og Sidse i aktion. De 3 kvinder gik til en kilde bag Søren Pedersens gård og gik 3 gange "ret" og bagefter 3 gange "aved" om kilden, hvor deres "kontaktdjævel" holdt til. Og da Elline og Karine for tredje gang måtte afsted, opfordrede Elline Karine til at deltage i et natligt gilde med masser af øl sammen med mange kvinder, der kom langvejs fra, en "heksesabbat". Hun ville også indvie Karine i sine hemmelige kunster. Men Karine afslog, hun ville ikke "give sig fra sin Gud til den onde mand". Snart efter blev hun som følge af afslaget alvorligt syg og "vild som en fugl".

Hele retsprotokollen fra 1549 er trykt i "Danske Magazin" 1843. Historien er genfortalt i Jul i Roskilde 1958 og i Roskilde Bys Historie, bd. 2 (1998).

Retssagen

Mistanken havde nu bredt sig. Det hele var foregået på Vor Frue Klosters gods i Kornerup i Sømme Herred, klostret havde efter reformationen fået lov at bestå til den sidste nonne døde i 1570. Karine blev i nærværelse af byfoged Oluf Michelsen og rådmænd Niels Andersen m.fl. forhørt af klostrets foged Niels Pedersen, som hun fortalte alt.

Niels Pedersen fortsatte til Sidse Hanses hus, hvor hun længe benægtede, men til sidst brød sammen og tilstod. Hun bad dog mindeligt om nåde for sine døtre, Abelone og Marine, som tjente på hovedgården hos rigshovmester Esge Bille, der havde klostret i forlening og ifølge Sidse var far til dem begge.

Efter Sidses tilståelse gik hendes anden søn, Niels, til Elline Mørck og bebrejdede hende at have forledt hans mor. Men Elline svarede, at hun bare skulle have fastholdt sit nej til anklagerne, ”da havde vi begge været fri”. Men da Sidses tilståelse i nærværelse af byfogeden, rådmanden og herredsfogeden for Sømme herred, Anders Lierebæk blev læst op for hende, gik også hun til bekendelse. Samtidig hængte hun **Per degn** i Vindinge ud som den, der først havde lært hendes søn trolddomskunsterne, som hun derefter havde lært af sønnen.

Især Sidse blev mødt med en vis barmhjertighed af nogle af de medvirkende. 3 af dem opsøgte hende efter underskrivelserne af afhøringsrapporterne og tilbød at gå til Esge Bille og søge at udvirke, at hun ikke blev brændt. Men hun stod ved sin tilståelse, og Sidse og Elline blev begge dømt til ”bål og brand” ved Sømme herredsting i Bondetinget.

Efter domfældelsen tillod loven, at man ved tortur pressede flere oplysninger ud af de dømte. Da Sidse ”kom på stigen”, som var et apparat til voldsom udstrækning af

kroppen, bad hun om at komme ned igen, så ville hun sige alt. Det fik hun lov til og fortalte, at hun havde lært den sorte kunst af en afdød kone i Svogerslev – måske for at sikre Per degn mod anklager – og at have forgjort en mand, hun lå i trætte med, så han døde af det. Det hævdede hun dog at have skriftet for præsten i Svogerslev. – Elline fortalte efter at være ”strakt på stigen”, at hun havde været til heksesabbat i Ulvemosen ved Havdrup, og at hun hver nat siden pågribelsen havde set sin ”kontaktdjævel” som en stor sort kat, hvis øjne brændte som lys. Men når hun så slog kors for sig, forsvandt han og lod hende i fred.

Vi har ikke billeder af henrettelser af danske troldfolk, men det kunne foregå som her på et hollandsk stik fra 1571, dog ikke i byerne, men udenfor ved galgebakkerne.

Helge Land Hansen

Vindinge Lokalhistoriske Forening, 2017